

Slovensko před přijetím do euroatlantických struktur

Politické, ekonomické a sociální aspekty přípravenosti na vstup do EU a do NATO

VLADIMÍR LEŠKA

Slovensko uzavřelo v roce 2002 první desetiletí své samostatné existence neobyčejně úspěšně. V jeho závěru nejvyšší představitelé dvou mezinárodních institucí přijali mimořádně závazná rozhodnutí, která mají z hlediska jeho budoucnosti historický význam. Pražský summit Severoatlantické aliance v listopadu 2002 dodatečně pozval Slovenskou republiku (SR), aby se připojila k *Washingtonské smlouvě*. O měsíc později zasedání Evropské rady pozitivně zhodnotilo stav její připravenosti na přijetí do Evropské unie (EU), ukončilo s ní předvstupní jednání a rozhodlo, že ji spolu s dalšími devíti kandidátskými státy přijme 1. 5. 2004 za svého člena.

Obě rozhodnutí potvrdila, že Slovensko je nejen geograficky, ale i hodnotově integrální součástí středoevropského prostoru. Skutečnost, že dostalo tento certifikát, je pro slovenské občany o to významnější, že jeho cesta k branám obou integračních seskupení byla mnohem klikatější a obtížnější, než po jaké se k nim ubírali jeho sousedé. Přitom pochybnosti, zda úspěšně ukončí proces jednání o přijetí do EU a zda dostane pozvánku do Severoatlantické aliance, do poslední chvíle zneklidňovaly nejen jeho občany a politiky, ale i sousedy a mnohé představitele států demokratické Evropy.

Tento příspěvek navazuje na stať *Will Slovakia enter the EU at the same time as her neighbours?* (*Perspectives*, 2000, s. 71–90) a *Slovensko v roce parlamentních voleb a historických rozhodnutí* (*Mezinárodní vztahy*, 2002, s. 29–48). V řadě aspektů je aktualizuje. Zahraničněpolitickými aspekty připravenosti SR na přijetí do EU a do Severoatlantické aliance se podrobněji nezabývá, jelikož se od té doby podstatněji nezměnily. Chce zejména přispět k hledání odpovědi na otázku: *Z čeho pramenily obavy o integrační budoucnost Slovenska, v čem byla jejich podstata a zda příčiny, které je vyvolávaly, po parlamentních volbách v roce 2002 již zcela pominuly?* Dřívější poznatky jednoznačně potvrzovaly, že hlavní problémy, které integrační ambice SR ohrožovaly, spočívaly ve vnitropolitickém vývoji. Proto jsem se zaměřil na jejich analýzu.

Členství SR v EU a v NATO bylo podobně jako u jejích sousedů hlavní zahraničněpolitickou prioritou všech relevantních politických sil, které se mohly v této otázce plně opřít o názor většiny obyvatelstva. Poslední vláda *V. Mečiara* (1994–1998) ve verbální rovině a často i formou okázalých gest demonstrovala mimořádné odhodlání vykonat pro dosažení tohoto cíle maximum. Praktickými činy, především na vnitropolitické scéně, to však zmařila. Slovenští občané ji za to v parlamentních volbách v roce 1998 adekvátně potrestali. Své hlasy odevzdali převážně stranám, v nichž spatřovali záruku větší jistoty, že dovedou jejich zemi do EU a do NATO, než jaké očekávali od politických subjektů, které již jednou nabízené možnosti promarnily.

Ani vláda *M. Dzurindy*, která vzešla z voleb v roce 1998, představy svých voličů v mnoha směrech zcela nenaplnila, ale v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky své sliby splnila velmi dobře. *J. Marušiak*, *A. Duleba* a *Z. Bates-Melišová*, autoři kapitoly o zahraniční politice, uveřejněné v ročence *Slovensko 2002*, své hodnocení uzavřeli slovy: „Z hlediska na-

plnění záměrů programového prohlášení všech vlád SR od roku 1993 lze konstatovat, že v oblasti zahraniční politiky byla vláda M. Dzurindy v letech 1998–2002 úspěšná.“ (Marušiak – Duleba – Bates-Melišová, 2002, s. 418.) Jeho kabinet si dosažení „členství SR v OECD, zařazení Slovenské republiky do první skupiny států pro rozšíření Evropské unie a získání plnohodnotného členství SR v NATO“ (Návrh Programového vyhlášení vlády Slovenskej republiky, 1998, s. 8) stanovil za jednu z nejdůležitějších politických a ekonomických priorit. V praxi pak potvrdil, že měl dost sil i politické vůle, aby zemi k naplnění tohoto strategického cíle reálně přiblížil.

Zdrojem největších pochybností, týkajících se integračních ambicí Slovenska, byly především důsledky jeho vnitropolitického vývoje do roku 1998.¹ Proto jsem se v této stati pokusil upozornit zejména na dvě okolnosti, které významně poznamenaly předstupní etapu politického a ekonomického vývoje na Slovensku – na přelomový charakter poslání první vládní koalice vedené M. Dzurindou a na její širokospektrálnost. V první kapitole jsem se snažil na základě zobecnění některých skutečností vytipovat hlavní faktory, které v letech 1998–2002 nejvíce ovlivňovaly jednání a rozhodování politické elity SR a přispěly k tomu, že se o této zemi přestalo „hovořit jako o nejproblémovější ze všech ostatních států visegrádské čtyřky“ (Bútora – Hunčík /eds./, 1996, s. 23).

Druhá kapitola této stati se zabývá zlomovým obdobím ve vnitropolitickém vývoji Slovenska, které zahájily parlamentní volby v roce 1998. Podle M. Velšice, spoluautora knihy *Krajina v pohybe*, se tyto volby staly „nejvýraznější politickou mobilizací občanů od roku 1989, což zajistilo volební vítězství stranám demokratické části politického spektra“ (Gyárfášová – Krivý – Velšic et. al., 2001, s. 35). Kapitola současně upozorňuje na obtíže v interkoaliční komunikaci, které nejenže oslabovaly výkonnost vládního seskupení, jež z těchto voleb vzešlo, ale ohrožovaly i jeho vlastní existenci.

Třetí kapitola je věnována některým ekonomickým a sociálním aspektům vnitropolitického vývoje SR po roce 1998. Nejednoznačné výsledky v těchto oblastech významně ovlivňovaly společenskou atmosféru a nálady voličů. V tom spočívala jedna z příčin přetrvávajících pochybností o úspěšném završení integračních ambicí Slovenska.

Čtvrtá kapitola přibližuje atmosféru ve slovenské společnosti a její odraz v průzkumech veřejného mínění v období před parlamentními volbami koncem roku 2002 a sumarizuje jejich výsledky. V závěrečné kapitole jsem se pokusil odpovědět na otázku, zda Slovensko má předpoklady, aby úspěšně dokončilo všechny procedury spojené s přijetím do Severoatlantické aliance a do Evropské unie.

HLAVNÍ FAKTORY, OVLIVŇUJÍCÍ POSTOJE SLOVENSKÝCH POLITIKŮ V LETECH 1998–2002²

Tyto faktory lze třídit podle různých hledisek. Jejich nejobecnější kategorizace by mohla vycházet z délky působení na činnost vládní garnitury. V tomto případě by šlo o faktory relativně konstantní a variabilní, respektive proměnné. Dalším třídícím aspektem by mohl být primární zdroj, z něhož pramenily. Z tohoto pohledu bychom mohli hovořit o faktorech vnitropolitických či zahraničněpolitických. V politické praxi se však jednotlivé kategorie vlivů na postoje slovenských politiků a zejména na výkonnost vládní koalice vzájemně prolínaly a podmiňovaly, takže jejich správné definování a přiřazení k té které skupině je značně obtížné a v konečném důsledku i problematické. Proto se ani jejich výčet nepodřizuje exaktním třídícím hlediskům, ale snaže o logické uspořádání podle obsahu a vzájemných souvislostí.

Jedním z nejvýznamnějších faktorů, které ovlivňovaly jednání politiků nejen vládní koalice, ale i opozice, byl současný *dominantní vývojový trend v postkomunistických zemích* střední a východní Evropy, jehož jádrem je *rozvíjení demokracie ve společnosti a její zdokonalování*. Pod tlakem tohoto faktoru musela vládní garnitura konfrontovat každý svůj krok, vystoupení, rozhodnutí či opatření s demokratickými principy, se zásadami politické plurality a s obecně uznávanými normami právního státu. Jeho vliv byl na

tolik účinný, že se mu snažily postupně přizpůsobit i ostatní relevantní subjekty slovenské politické scény.

Geopolitické faktory

Stejným směrem působily i *geopolitické faktory*, tj. ty, jež se vztahují k politickým souvislostem, vyplývajícím ze zeměpisné polohy Slovenska. Z tohoto hlediska je zřejmě určující skutečnost, že SR je součástí regionu, v němž postkomunistické státy měly nejlepší předpoklady pro transformaci svých politických i ekonomických systémů, a proto se nejvíce přiblížily ke standardům vyspělých zemí Evropy a Ameriky. Tento fakt ovlivňoval činnost kabinetu *M. Dzurindy* během celého funkčního období velmi významně. Snaha vládní koalice vyrovnat se v úsilí o integraci do evropských a transatlantických struktur ostatním státům visegrádského seskupení a neztratit s nimi kontakt určovala základní směr její zahraniční politiky a významně ovlivňovala celý vnitropolitický vývoj.

Podobný efekt měla rovněž skutečnost, že zatímco tři sousední země měly svou vnější bezpečnost již institucionálně zakotvenou ve *Washingtonské smlouvě*, Slovensko o dosažení tohoto statusu zatím stále jen usilovalo. Snaha o odstranění překážek, které způsobily, že se nestalo členem NATO společně s ostatními státy visegrádské čtyřky, nejenže motivovala politiky vládní koalice k adekvátním rozhodnutím a činům, ale i významně modifikovala zahraničněpolitickou a bezpečnostní koncepci tehdy nejsilnějšího subjektu slovenské politické scény – opozičního HZDS.³

Národní zájem o odstranění handicapu, způsobeného absencí Slovenska v systému kolektivní obrany v rámci Severoatlantické aliance, významně přispěl k tomu, že se v klíčových otázkách bezpečnostní a obranné politiky země začal opět prosazovat konsenzus hlavních politických sil.⁴

Významným faktorem geopolitického charakteru, který do značné míry usnadňoval prosazování zahraničněpolitických priorit *Dzurindova* kabinetu, byla také skutečnost, že čtyři z pěti sousedních států Slovenska projevovaly strategický zájem, aby se jeho vnitropolitická situace a zahraničněpolitická orientace vyvíjely směrem, jenž by byl kompatibilní s hodnotami, na nichž je založena evropská integrace a euroatlantické společenství. Zájem České republiky, Maďarska a Polska, aby se stejně jako ony stalo členem NATO a spolu s nimi bylo přijato i do EU, se projevoval jak jejich konkrétní pomocí Slovensku v různých oblastech přípravy na vstup do obou institucí, tak i koordinací společného postupu v řadě otázek negociačního procesu.⁵

Dlouhodobým faktorem geopolitického charakteru, který ovlivňoval nejen výkonnost kabinetu *M. Dzurindy*, ale i předcházejících kabinetů a jež zřejmě budou ještě řadu let respektovat také budoucí vlády, byly důsledky existence silné maďarské menšiny na Slovensku a sousedství s Maďarskem. Přesto, že jde o typický konstantní faktor, jeho vektor působení je variabilní; svou velikost i polaritu mění v závislosti na řadě okolností a na charakteru vlád, které jsou v tom kterém období v obou zemích u moci. Nedávná praxe potvrdila, že k jeho změně docházelo dokonce i v průběhu jednoho funkčního období vlády některého z obou sousedů. Sousedství Slovenska s Maďarskem ovlivňovalo za optimálních okolností prosazování integračních záměrů vlády *M. Dzurindy* a přispívalo k vytváření příznivého mezinárodního ovzduší v regionu. Za zhoršených podmínek naopak vznikaly situace, které generovaly napětí nejen ve vzájemných slovensko-maďarských vztazích, ale komplikovaly pozici vládní koalice i na vnitropolitické scéně a ve svých důsledcích negativně ovlivňovaly výkonnost a efektivnost činnosti kabinetu.

Na rozhodování slovenských politiků působilo rovněž sousedství s Ukrajinou. Relativně krátká hranice mezi oběma zeměmi (jen 98 km) má mimořádný význam nejen pro samotné Slovensko, ale i pro celý region a perspektivně též pro EU. Včlenění Slovenska do systému *Schengenských dohod* společně se sousedními zeměmi zásadním způsobem usnadní ochranu vnějších hranic EU a významně zlevní opatření, související se zajištěním kontroly pohybu na hraničních přechodech.

Činnost vlády a jejích členů do jisté míry ovlivňovala rovněž skutečnost, že Slovensko patří do kategorie menších či malých středoevropských států, což se politici vládní koalice snažili při prosazování zahraničněpolitických priorit země s patřičnou důsledností respektovat. Ve snaze o překonání integračního zpoždění často na sebe přitom brali i náročnější závazky, než jaké odpovídaly finančním a materiálním možnostem země.

Významnější vliv než demografické a geografické parametry měla však skutečnost, že SR stále ještě patřila k relativně mladým mezinárodněprávním státním útvarům. To se projevovalo jednak rozsahem a charakterem úkolů, které vláda musela v rámci dotváření institucionálního rámce suverénního státu během svého funkčního období řešit, jednak mírou zkušeností pracovníků státního aparátu, zejména na centrální úrovni. Důsledky působení tohoto faktoru mnohem intenzivněji ovlivňovaly situaci na vnitropolitické scéně než ve vztahu k zahraničí. V některých případech se však promítly i do kvality opatření přijímaných v rámci přípravy Slovenska na vstup do EU. Nezbytnost plnit naléhavé úkoly, které stály před Slovenskem, stejně jako před ostatními zeměmi visegrádské čtyřky, v rámci přípravy na přijetí do EU způsobovala, že řešení otázek, spojených s výstavbou některých institucí a se zaváděním mechanismů demokratického státu, se ve srovnání se sousedy poněkud zpožďovalo.

Vnitropolitické faktory

Z faktorů, které pramenily ze stavu slovenské vnitropolitické scény, snad nejvýznamněji výkonnost *Dzurindovy* vlády ovlivňoval *proces pokračující fragmentace a nedokončený vývoj profilace politických stran*. Po zářijových parlamentních volbách v roce 1998 se do slovenského parlamentu dostali poslanci šesti volebních stran, z nichž dvě koaliční sdružovaly celkem osm subjektů. Na zákonodárné činnosti se tak v té době fakticky podílelo dvanáct politických stran a hnutí. Do července 2002 se jejich počet zvýšil na devatenáct, přičemž DÚ fúzí s SDKÚ zanikla.

Negativní důsledky tříštění vládních politických stran do značné míry eliminovala jejich převládající proevropská a prodemokratická orientace, která je i přes značné odstředivé tendence ve vzájemných vztazích motivovala k další kooperaci. Její zdroje upřesnil přední slovenský politolog, *G. Mesežnikov*. Při odpovědi na otázku, co na Slovensku spojuje pravici a levici ve vládě, v závěru volebního období 1998–2002 konstatoval, že „*zahraniční politika, vnitropolitický vývoj, včetně politické kultury. Před čtyřmi lety to byla integrace do EU a do NATO, vnitropolitická stabilizace, ústavnost, zákonnost, právní stát – to vše dalo dohromady demokratickou pravici a demokratickou levici. Během vládnutí se však projeví rozdíly v konkrétních postupech v sociálněekonomické oblasti.*“ (*Národní obroda*, 28. 8. 2002, s. 5.)

Štěpení politických subjektů, které tvořily vládní koalici, značně nepříznivě ovlivňovalo její výkonnost též proto, že mu zpravidla předcházelo velké napětí uvnitř stran i uvnitř celé koalice. Nejmarkantnějším negativním důsledkem tohoto stavu byla postupná ztráta odhodlání politiků důsledně pokračovat v reformních krocích a ve vytrvalém odstraňování deformací jak z předcházejícího vývoje, tak i těch, které sami vlastními chybami či nesprávnými postupy způsobili.

Z vnitropolitických faktorů, které ovlivňovaly výkonnost kabinetu *M. Dzurindy*, pozitivní roli sehrávala skutečnost, že během větší části funkčního období *ve vztazích mezi nejvyššími ústavními činiteli převládala poměrně velká míra vzájemné vstřícnosti*, i když jak mezi prezidentem a premiérem, tak i mezi předsedou parlamentu a premiérem se občas vyskytovalo nejen napětí, ale i otevřené střety. Nezbytná míra jejich vzájemné komunikace zůstala však zachována i po nejostřejších kolizích. Rovněž oni se snažili důsledně podřízovat své osobní postoje nejvyšší prioritě – přispívat k co nejlepší přípravě Slovenska na vstup do EU a do NATO.

K nejvýznamnějším vnitropolitickým faktorům, které značně negativně ovlivňovaly slovenskou politickou scénu ve volebním období 1998–2002, patřil stav slovenské ekono-

miky a její výkonností podmíněná úroveň sociálního zabezpečení, školství, vědy, zdravotnictví a míra zaměstnanosti. Nejen prostí občané, ale i velká část politiků vnímali stupeň prospěšnosti působení této vlády právě prizmatem výsledků, jichž dosahovala při řešení problémů, které se bytostně dotýkaly převážné části společnosti.

Mezinárodněpolitické faktory

Za nejvýznamnější mezinárodněpolitický faktor ze všech, které ovlivňovaly jednání kabinetu a motivovaly jeho výkonnost, lze pokládat *perspektivní roli EU v evropském vývoji a aktuální vojensko-politický význam NATO* v systému evropské bezpečnosti. Z obou skutečností vyplývala akutnost členství Slovenska v těchto institucích a jejich rostoucí přitažlivost nejen pro politickou reprezentaci, ale i pro většinu slovenských občanů. Stav připravenosti EU na přijetí desítky nových členů a harmonogram předpokládaných kroků, jež k tomu měly vést, přímo diktovaly rozsah a obsah aktivit slovenské vlády a nutily ji přijímat opatření, která by zaručila, že Slovensko využije nabízenou historickou příležitost společně se sousedy.

Ještě naléhavější úkoly před vládou stály v souvislosti s rozšiřováním NATO. Dějala vše proto, aby nepromarnila jednu z posledních, ne-li zcela poslední možnost Slovenska, kterou v listopadu 2002 nabídl pražský summit NATO, dostat se mezi státy se smluvně garantovanou bezpečností a do mezinárodního společenství, založeného na principu transatlantické solidarity a na systému hodnot západní civilizace. Vládě širokospektrální koalice v jejím úsilí o prosazování obou priorit značně pomohl vývoj mezinárodní situace po 11. 9. 2001. Teroristický útok na dominantu New Yorku přesvědčil i mnohé slovenské skeptiky, kteří do té doby nebyli očekávaným členstvím SR v NATO příliš nadšeni. Tyto události je přiměly, aby pochopili, že její bezpečnost bude nejlépe zajištěna v systému kolektivní obrany.

K faktorům externího charakteru patřil též *vnitropolitický vývoj u sousedů, poznamenaný parlamentními volbami*. Z tohoto hlediska se snad nejvýrazněji slovenské politické scéně dotýkala situace v Maďarsku. Předtím převažující pozitivní trend ve vývoji slovensko-maďarské relace do značné míry zmrázil zákon o Maďarech žijících v sousedních zemích, přijatý dne 19. 6. 2001. Aplikace této právní normy měla být významným předvolebním trumfem tehdejšího maďarského premiéra *V. Orbána*. Kvalitu slovensko-maďarských vztahů, ale i ovzduší kooperace v rámci středoevropského regionu negativně ovlivnilo také jeho prohlášení z 20. 2. 2002 o potřebě zrušit Benešovy dekrety, jež jsou podle něj v rozporu s právem Evropské unie.

Výsledky parlamentních voleb v Polsku, stejně jako v České republice negativně neovlivnily pozici a výkonnost slovenského kabinetu. Oba sousedé i po nich nacházeli dostatek politické vůle a porozumění pro pokračování v rozvoji vzájemné spolupráce se Slovenskem v předcházejícím rozsahu. Levicová vláda v Polsku projevovala dokonce ještě větší úsilí o podporu integračních ambicí SR než její předchůdkyně.

Většina efektů různorodých faktorů, které ovlivňovaly slovenskou politickou scénu a promítaly se do výkonnosti vlády *M. Dzurindy*, působila při prosazování jeho zahraničně-politických záměrů pozitivním směrem a pro jejich realizaci vytvářela příznivé podmínky. Naopak, další množina faktorů, které se s předcházejícími do značné míry i překrývaly, generovala poměrně nepříznivé předpoklady pro to, aby výsledky, které tato vláda dosahovala na vnitropolitické scéně, lidé vnímali pozitivně.

ROK 1998 – ZÁSADNÍ OBRAT V INTEGRAČNÍM ÚSILÍ

Lídři proevropsky orientovaných politických stran, které v letech 1994–1998 působily v opozici, pochopili, že rozhodný obrat ve vnitropolitickém vývoji Slovenska a v jeho zahraničně-politickém směřování nejsou schopni prosadit samostatně. Dalšímu prohlubování mezinárodní izolace Slovenska a jeho zaostávání za ostatními zeměmi středoevropského regionu v integračních procesech mohli zabránit jen společným postupem. V tomto

„vyšším zájmu“ museli překonat nejen hranice ideově názorových proudů, k nimž patřili, a důsledky tradiční předpojatosti, jež se mezi některými politickými subjekty historicky nakupily, ale i řadu překážek a nástrah, které jim ve snaze oslabit jejich vliv, nastražil politický protivník, disponující nástroji státní moci.

Ačkoli nejvíce hlasů v parlamentních volbách v roce 1998 opět získalo HZDS, *de facto* v nich zvítězila *protimečiarovská* koalice. Strany, které ji vytvořily, tentokrát volilo 58,21 % občanů, jež přišli k volebním urnám, zatímco dvě strany vládní koalice získaly jen 36,07 % hlasů. Třetí – ZRS – se do parlamentu vůbec nedostala. Politické subjekty nového vládního seskupení disponovaly 93 poslaneckými mandáty, které mu zajišťovaly ústavní většinu. Nová vládní koalice, kterou si občané na podzim roku 1998 zvolili, fakticky vznikla z deseti politických subjektů, reprezentujících v podstatě celou šíři politického spektra. Nejdůležitějším úkolem vlády, jejímž předsedou se stal šéf SDK *M. Dzurinda*, bylo vrátit Slovensko na integrační trajektorii, z níž se odchýlila vinou její předchůdkyně.

Vládní koalice ztrácela mnoho času na hledání kompromisů, jež by akceptovali všichni partneři. Nedařilo se jí dodržovat dohodnutý harmonogram postupu často ani při řešení nejdůležitějších otázek, souvisejících s integračními úkoly. Postup opozice, její složení a osobní ambice lídrů jejích stran vylučovaly možnost jejího konstruktivního příspěvku k překonání problémů, jež se ve vztazích mezi koaličními partnery nakupily. Právě naopak. Všechny tři nejdůležitější nevládní parlamentní politické subjekty (HZDS, SNS a SMER) parazitovaly na dílčích sporech mezi koaličními stranami. Vnášely mezi ně vzájemnou nedůvěru a ve společnosti podněcovaly protivládní nálady, aby nespokojené voliče snadněji přetahovaly na svou stranu.

VLIV STAVU EKONOMIKY A SOCIÁLNÍ SITUACE V ZEMI NA NÁLADY VOLIČŮ PŘED PARLAMENTNÍMI VOLBAMI V ROCE 2002

Vládní koalice, vedená *M. Dzurindou*, vykonala podle hodnocení kompetentních orgánů mezinárodních institucí mnoho potřebného v zájmu posílení integračních ambicí Slovenska především v oblasti zahraniční politiky a při prosazování demokracie a principů právního státu. Počátkem roku 2002 se však jako hlavní problém vnitropolitického vývoje, jenž by mohl její integrační záměry vážně zkomplikovat, jevila sociální situace slovenských občanů.

Hlavní priorita – makroekonomická stabilita

Vládě se za cenu značných restrikcí podařilo stabilizovat hospodářství na makroekonomické úrovni. Zásadní obrat ve vývoji podnikové sféry se jí však ještě nepovedlo nastartovat. Občané jí nejvíce zazlívali, že nesplnila sliby v oblasti životní úrovně. Malí a střední podnikatelé si stěžovali na vysoké daňové zatížení. Ani příliv zahraničních investic zatím nevyvolal očekávaný efekt, i když v porovnání s předcházejícími léty jejich rozsah výrazně vzrostl.⁶

Restrukturalizace na mikroekonomické úrovni vzhledem k nedostatku volného kapitálu neprobíhala uspokojivým tempem, což se projevovalo nejen mimořádně vysokou mírou nezaměstnanosti, ale i dlouhodobě pasivní obchodní bilancí a prohlubujícími se rozdíly v ekonomické a sociální úrovni mezi jednotlivými regiony.

Některé parametry slovenské ekonomiky v roce 2002 naznačovaly její poměrně slibnou perspektivu, avšak bylo málo pravděpodobné, že by tato prognóza podstatným způsobem přispěla k zlepšení popularity politiků vládních stran a k zásadnímu obratu v jejich volebních preferencích. Nevyhnutelná úsporná opatření v oblasti veřejných financí se dotkla všech sfér závislých na příjmech ze státního rozpočtu, zejména zdravotnictví a školství, ale i orgánů státní správy, samosprávy a justice. Rostoucí deficit systému sociální pomoci a ochrany ohrožoval samotnou podstatu soustavy důchodového a zdravotního pojištění a princip solidarity. Významné omezení státních dotací pocítilo nejen zemědělství, ale i kulturní a osvětová zařízení.

Přestože slovenská společnost procházela v letech 1998–2002 složitou fází transformace, která se promítla též do životní úrovně většiny občanů, nehrozilo, že by z nastoupené cesty sešla. Odboroví předáci zejména ve druhé polovině volebního období obviňovali kabinet z asociální politiky, ale neměli dost argumentů, kterými by proti jeho reformním krokům postavili většinu veřejnosti. Základní směr jeho transformačních opatření byl v souladu s požadavky přibližování Slovenska k euroatlantickým strukturám, což plně odpovídalo jeho zájmům.

Zdroje extenzivního růstu slovenské ekonomiky se vyčerpaly koncem roku 1998. Prohlubující se makroekonomická nerovnováha kulminovala právě v době střídání vlád. Kdyby nový kabinet pokračoval v kurzu předcházejícího, Slovensko by se dostalo do hluboké ekonomické krize. Cena za realizaci komplexu stabilizačních opatření, pro něž se první vláda *M. Dzurindy* rozhodla, byla však značně vysoká.

Poměrně rozsáhlé úpravy regulovaných cen vedly ke zvýšení inflace, která také proto dosáhla v roce 2000 svého vrcholu, vzrostla na 12,2 %.⁷ Od té doby však soustavně klesala. V posledním roce jeho vlády v meziočném srovnání dosáhla 3,4 %, přičemž jádrová inflace představovala jen 1,9 % (*Slovenský mesačný spravodaj, január 2003, s. 11*). Zároveň však se po opatřeních tohoto kabinetu výrazně snížila průměrná úroková sazba, která předtím dosahovala až 23,5 %. Úroky na mezibankovním trhu při 12měsíční splatnosti v březnu 2001 dosáhly již jen 7,62 % a v lednu 2003 dokonce 5,6 % (*Mikloš, 2001, s. 6*).

Zlepšení makroekonomických ukazatelů Slovenska pozitivně ovlivnilo také jeho hodnocení ze strany světových a evropských ekonomických a finančních institucí. Perspektiva zdravějšího vývoje ekonomiky přispěla i k tomu, že se koncem roku 2000 stalo 30. členem prestižní světové organizace OECD (*Národná obroda, 15. 12. 2000, s. 8*). Makroekonomická stabilita a předvídatelnost politického vývoje, které charakterizovaly hlavní výsledky působení prvního kabinetu *M. Dzurindy* v hospodářské oblasti, se promítly rovněž do dalšího zlepšování jeho ratingového hodnocení.

V polovině roku 2000 se zlepšená výkonnost hospodářství začala projevovat i opětovným růstem hrubého domácího produktu (HDP). Ačkoli externí prostředí nebylo pro ekonomický rozvoj příliš příznivé, za rok 2001 se zvýšil o 3,3 %. V posledním roce vlády *M. Dzurindy* dosáhlo Slovensko nejvyšší dynamiku růstu HDP za celé funkční období – 4,4 % (*Slovenský mesačný spravodaj, február 2003*). A v tomto směru předstihlo i ostatní státy visehradského seskupení.

Poté, kdy první *Dzurindova* vláda přijala řadu politických, legislativních a ekonomicko-finančních opatření, zvýšila se i důvěra zahraničních investorů vůči slovenskému podnikatelskému prostředí.⁸ Nepodařilo se jí však podnitit adekvátní zájem zahraničních firem o investování do nových výrobních kapacit, které by poskytly lidem další pracovní příležitosti a přispěly k urychlení procesu restrukturalizace mikroekonomiky, přestože tento trend všemožně podporovala.

Nespokojenost se sociální situací

Zvýšený příliv zahraničních investic vláda pokládala za jednu z hlavních cest řešení nejbolestivějšího problému slovenské společnosti – mimořádně vysoké nezaměstnanosti. Její míra se během větší části jejího funkčního období pohybovala kolem 19 % a nárazově v roce 2001 překročila i dvacetiprocentní hranici. V některých okresech byla bez zaměstnání až třetina práceschopného obyvatelstva. Tento jev spolu s dalšími sociálními problémy byl jednou z hlavních příčin migrace značné části Romů do členských států EU a do České republiky. Nadprůměrná míra nezaměstnanosti byla i v regionech s převahou obyvatelstva maďarské národnosti.

S blížícími se parlamentními volbami se nezaměstnanost stávala tématem nanejvýš politickým. Její zneklidňující rozměry mezi Romy a v regionech s převažující maďarskou menšinou posouvaly tak tento problém z roviny ekonomicko-sociální a vnitropolitické do roviny mezinárodněpolitické. Pomocí ukazatelů, které Slovensko v této oblasti dosahova-

lo, opozice bagatelizovala podíl vlády na ozdravení slovenské ekonomiky a znevažovala její zásluhy na podstatném zlepšení mezinárodního postavení země.

V politických kruzích a ve sdělovacích prostředcích značný rozruch způsobily především výsledky průzkumu veřejného mínění, jež vzešly z ankety, kterou počátkem března 2001 provedla agentura MVK. Podle nich si téměř 2/3 (přesně 65,4 %) dotázaných myslely, že vývoj na Slovensku jde nesprávným směrem. Opačný názor sdílela pouze pětina respondentů (20,8 %). Zároveň více než 60 % dotázaných pokládalo svou finanční situaci za horší než v době nástupu středolevé vládní koalice v roce 1998, zatímco za zlepšenou ji označilo pouze necelých 7 % dotázaných (*Národní obroda*, 20. 3. 2001, s. 2).

Trendy ve vývoji slovenského hospodářství (HDP za rok 2002 vzrostl o 4,4 % /*Slovenský mesačný spravodaj, marec 2003, s. 9/* a během 2–3 let by se měl postupně dostat až na 6 %) naznačovaly možnost i pomalého zlepšování sociální situace jeho obyvatelstva. Reálný stav společnosti před končícím volebním obdobím prvního kabinetu *M. Dzurindy* a předpokládaný vývoj ve zdravotnictví, ve školství a v sociální oblasti však žádný velký optimismus nevyvolávaly. Společným zdrojem všech těžkostí v těchto sférách byl katastrofální nedostatek finančních prostředků. Ten komplikoval chod nemocnic, zhoršoval úroveň poskytovaných služeb a udržoval permanentní napětí v celém systému zdravotní péče. Obdobná byla též situace ve školství. Obecný nedostatek financí se projevoval i v míře státní podpory rozvoje vědy a techniky. Slovensko pro tuto oblast v roce 2002 vyčlenilo ze státního rozpočtu pouze 3551,4 mil. Sk, což představovalo 0,33 % předpokládaného HDP (*Státní rozpočet Slovenskej republiky v roku 2002, s. 42*), tj. asi polovinu toho, co do ní vkládaly ostatní země visegrádské čtyřky, a asi třetinu průměru EU, jež dlouhodobě dosahoval zhruba 0,9 %.

Principiálním řešením problémů v uvedených oblastech byly reformy, které by vedly ke zvýšení výkonnosti zdravotnictví a školství a zlepšily by efektivnost využívání vyčleněných rozpočtových prostředků. Světová banka projevila ochotu poskytnout Slovensku na zabezpečení transformačních kroků nezbytné rozsáhlé úvěry za předpokladu, že bude v nastoupeném kurzu pokračovat. Její orgány na základě analýzy, zpracované za účasti celé řady institucí a renomovaných expertů, konstatovaly, že největší rizika příštího vývoje Slovenska z hlediska dokončení transformačních kroků a reforem a ve vztahu k jeho připravenosti na vstup do EU představovaly politické nejistoty, spojené s parlamentními volbami v roce 2002.

Analytici Světové banky přesto optimisticky očekávali, že politika i činnost jak současné, tak i budoucí vlády budou orientovány na pokračování reforem. Opírali se přitom o to, že Slovensko již bylo členem OECD a v přístupových jednáních s EU dosahovalo velmi pozitivní výsledky. Rovněž prohlášení hlavní opoziční strany, která v poslední době často deklarovala závazek, že se bude snažit v integračním úsilí pokračovat, je utvrzovala v přesvědčení o správnosti tohoto hodnocení (*Světová banka, kapitola V. Riziká, článek 70*).

Zahranicněpolitické úspěchy vlády na veřejné mínění nezapůsobily

Dominantním prvkem politické reality Slovenska těsně před pravidelnými parlamentními volbami v roce 2002 byla skutečnost, že patřilo k nejbližším kandidátům nejbližší vlny rozšíření EU a že orgány NATO jej pokládaly za jednoho z nejlépe připravených uchazečů o členství v Severoatlantické alianci. To byl nesporně největší úspěch, kterého slovenská politická elita od vzniku samostatného státu dosáhla.

Ocenil jej i komisař EU pro rozšíření *G. Verheugen*. „Každý ví, že Slovensko bylo z kandidátských zemí pravděpodobně v nejsložitější situaci ze všech deseti států. Mnoho politické odvahy, mnoho závazků a mimochodem hodně optimismu bylo potřebné k dosažení toho, aby se Slovensko dostalo do první skupiny současného okruhu rozšiřování,“⁴⁹ konstatoval vysoký funkcionář EU. Přitom hlavní zásluhu na tomto úspěchu připisal především předsedovi vlády *M. Dzurindovi*: „Úspěšný příběh Slovenska, Slovenska a rozšiřo-

vání, je příběh, který by nebyl možný bez jeho politického vůdcovství, jeho jasné linie a jeho silných osobních závazků.“¹⁰

Politici komentátoři, politologové i analytici se shodli v názoru, že první *Dzurindova* vláda své sliby, které dala voličům v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, splnila velmi dobře. Značný podíl na tom, že se během jejího vládnutí radikálně zlepšilo mezinárodní postavení Slovenska, však měly i výsledky, jichž dosáhla na vnitropolitické areně. Bez nich, zejména v oblasti rozvoje demokratických principů a při budování pluralitní společnosti, by představitelé demokratických států v tak krátké době svou důvěru vůči němu neobnovili.

Z průzkumů volebních preferencí však vyplývalo, že u slovenských voličů si vláda odpovídající přízeň nezískala. Procenta obliby většiny politických subjektů vládní koalice potvrzovala, že většina Slováků nebyla se svou životní úrovní a s jejím vývojem v době působení kabinetu *M. Dzurindy* příliš spokojena. Ti jeho činnost neposuzovali optikou politologů, ale prizmatem problémů, s nimiž se denně potýkali v sociální oblasti, ve školství a ve zdravotnictví, při zajištění své osobní bezpečnosti a v dalších sférách určujících jejich celkovou životní úroveň. Slovenští sociologové často zdůrazňovali, že právě tento ukazatel by mohl mít podstatný vliv na rozhodování velké části občanů, které straně mají dát svůj volební hlas.

Negativní hodnocení kabinetu širokospektrální vládní koalice se neutvářelo pouze na základě percepce výsledků jeho práce. Výrazně k tomu přispívaly i sdělovací prostředky. Svůj podíl na deformovaném zobrazování poměrně obtížné situace slovenské společnosti měli též politici, a to nejen představitelé opozice, ale i mnozí neuspokojení exponenti koalicičních stran. Např. tehdejší ministr zemědělství *P. Koncoš* na sjezdu vládní SDL v Trnavě dne 17. 11. 2001 deklamoval: „*Půl milionu nezaměstnaných, ponižování lidí práce, hodně frustrovaných, vzdělaných lidí ve fabrikách, ve školství, ve zdravotnictví, ve vědecké oblasti, ale i v oblasti podnikání. To jsou fakta. Faktem je, že lidé nemají pocit existenční jistoty, ale ani bezpečnosti svého zdraví, života a majetku. Ve společnosti přestávají fungovat mechanismy státu zabezpečující normální život lidí.*“¹¹

Z jeho rozhořčené kritiky se však do oficiálních dokumentů z tohoto jednání dostala pouze věta: „*Lidem se dýchá stále hůře a stále hůře se dýchá i SDL. Tvrdość života se odráží i na našich preferencích.*“ (*Dokumenty Siedmeho zjazdu Strany demokratickej ľavice, 2001, s. 59.*) Z jiných pozic, ale v podobném duchu se o práci vlády často vyjadřovali rovněž představitelé dalších koalicičních stran, zejména ti, jež patřili k platformám, které neměly své zastoupení v exekutivě. I jejich zásluhou občané hodnotili vnitropolitický vývoj příliš skepticky.

Hyperkritická percepce práce ústavních orgánů se projevovala jistou schizofrenií veřejného mínění. Na jedné straně vnímalo vládu a směr vývoje, na němž se rozhodujícím způsobem podílela, převážně velmi negativně. Na druhé straně se však většina občanů SR plně s vládní koalici ztotožňovala v otázce vstupu země do EU, která byla její nejvýznamnější politickou prioritou. Tím nepřímou souhlasila i s hlavním zaměřením její politiky.

Dokazovala to i výrazná podpora této strategické linie ze strany obyvatelstva. Se vstupem Slovenska do EU na základě údajů různých domácích a zahraničních agentur dlouhodobě souhlasilo 60–80 % slovenských občanů. Podle průzkumu veřejného mínění, který v červenci 2002 uskutečnila agentura *Polis Slovakia*, vstup SR do EU podporovalo 77,5 % respondentů (*Pravda, 30. 7. 2002, s. 2.*)

Hlavní důvody vysokého stupně nespokojenosti s prací *Dzurindovy* vládní koalice spočívaly v tom, že při realizaci cílů, které si vytyčila a jež plně odpovídaly národně státním zájmům Slovenska a budoucím potřebám jeho občanů, postupovala velmi zdlouhavě a často též komplikovaně. Snadným terčem kritiky byla někdy i výsledná podoba výstupů, kterých při plnění svých záměrů dosahovala. Názorným příkladem zdlouhavosti koalicičních postupů a nízké kvality docílených výsledků byl projekt reformy veřejné správy, o němž vládní strany jednaly celé tři čtvrtiny funkčního období. Přijatá, značně okleštěná podoba, v níž se začal realizovat, nakonec neuspokojila ani stoupence, ani odpůrce decentralizace veřejné správy.

Hlavní příčinou zdlouhavosti postupů a jisté nedokonalosti formy, ale mnohdy i obsahu přijatých opatření byly komplikované vztahy v širokospektrální koalici. V podstatě od jejího vzniku významně ovlivňovaly výkonnost vlády, ale s blížícími se parlamentními volbami v roce 2002 se situace v tomto směru ještě více zhoršovala. Přesto Slovensko splnilo klíčové závazky v rámci přípravy země na vstup do EU a všechny hlavní úkoly *Národního programu přípravy na členstvo v NATO* (NP PRENAME), jakož i partnerské cíle *Akcího plánu přípravy na členství v Severoatlantické alianci* (MAP).

Novela *Ústavy SR*, kterou parlament hlasy vládní koalice schválil dne 23. 2. 2001, a zahájení reformy veřejné správy tvořily základní předpoklady nejen pro přiblížení slovenské legislativy ke standardům EU a členských států NATO, ale i pro decentralizaci veřejné správy v souladu s požadavky moderního demokratického státu. Novela *Ústavy SR* přispěla k výraznému zkvalitnění slovenského ústavního systému a stanovila lepší podmínky pro naplnění principu právního státu a dělby moci. Otevřela nezbytný legislativní prostor pro plnění závazků, jež pro Slovensko vyplývají z uzavřených mezinárodních smluv a z jeho očekávaného členství v Severoatlantické alianci.

Rada politiků členských států EU i USA projevovala neskrývaný zájem o to, aby se hlavní strany vládní koalice, vedené *M. Dzurindou*, podílely na politické moci i po parlamentních volbách v září 2002. Současně však mnozí z nich neskrývali ani značné obavy z budoucnosti tohoto seskupení, protože jeho rozpad mohl vyvolat politickou nestabilitu na Slovensku. Z jejich pohledu i nesvorná široká koalice byla lepší zárukou realizace jeho integračních ambicí než jakákoli jiná tehdejší alternativa. Potvrdily to zejména aktivity představitelů EU a diplomatů členských států NATO působících v Bratislavě, které směřovaly k zachování tehdejší vládní koalice. Autoři ročenky *Slovensko 2001* např. připomněli, že v červenci 2001, kdy hrozil odchod SMK z vlády, „*znepokojení tehdy vyjádřil evropský komisař pro rozšíření Günter Verheugen, velvyslanec Velké Británie v SR David Lyscom a americký chargé d'affaires Douglas Hengel*“ (*Marušiak – Duleba – Melišová-Bates – Lukáč, 2001, s. 288*).

REÁLNÉ VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB NEPOTVRDILY PESIMISTICKÉ PROGNOZY

Ještě několik týdnů před parlamentními volbami, které se konaly 20. a 21. 9. 2002, skoro všechny sdělovací prostředky hodnotily uplynulé čtyři roky působení široké vládní koalice velmi negativně. Nejčastěji konstatovaly: *Očekávání slovenských občanů se nespĺnila, vládou M. Dzurindy jsou zklamáni*. Toto obecné mínění šířené sdělovacími prostředky potvrdzovala i většina sociologických průzkumů, které měsíc co měsíc prováděly všechny renomované slovenské agentury a instituty.¹² V čem spočívaly hlavní příčiny tohoto hyperkritického hodnocení?

Příčiny předvolební skepse

Nepochybně rozhodující podíl na nespokojenosti velké části obyvatelstva s vývojem ekonomické a sociální situace měla jak vysoká nezaměstnanost, tak i nesplnění slibů vládní koalice, týkajících se zvyšování reálných příjmů obyvatelstva. Společenskou atmosféru nepříznivě ovlivňovala rovněž neschopnost vlády zřetelněji zlepšit úroveň zdravotnictví a systémověji řešit situaci ve školství. Nebyly to však jediné příčiny.

Slovenská společnost mimořádně negativně vnímala především vývoj na politické scéně, zejména poměry ve vládní koalici. Permanentní napětí a časté konflikty uvnitř vládního seskupení ovlivňovaly nejen výkonnost kabinetu, ale i politické ovzduší ve společnosti. Asi významnější příčinou nízké oblíbenosti vládní koalice u většiny občanů byla však různá podezření z korupce a z klientelismu, týkající se jejich představitelů.

Úspěchy vládní koalice v zahraničněpolitické oblasti, zejména pak významný pokrok, jehož dosáhla v představních jednáních s EU a při přípravě Slovenska na vstup do NATO, oceňovala především odborná veřejnost a zahraničí. Obyvatelstvo, i když se jeho většina

(alespoň podle průzkumů veřejného mínění) s jejím zahraničněpolitickým kurzem vesměs ztotožňovala, tyto velmi pozitivní stránky působení *Dzurindova* kabinetu vnímalo jako samozřejmost a téměř po celou dobu volebního období je při jejím hodnocení nebralo vůbec v úvahu.

Ještě několik týdnů před konáním slovenských parlamentních voleb bylo z průzkumů veřejného mínění zřejmé, že občané stranám vládní koalice moc dobrou známku za jejich správu věcí veřejných neudělí. Téměř všechny agentury provádějící sociologické výzkumy informovaly, že voliči by z vládních stran nejlépe hodnotili SMK, jejíž preference se během celého volebního období pohybovaly zhruba na úrovni volebního výsledku z roku 1998 a často jej i převyšovaly. Nově vytvořená *Slovenská demokratická a křesťanská únia* (SDKÚ) premiéra *M. Dzurindy* se mohla poměrně solidními preferencemi pyšnit pouze bezprostředně po svém vzniku. Poté se však veřejnost začala od ní i od dalších stran vládní koalice výrazněji odvracet.

V polovině funkčního období by všechny dohromady získaly jen 31,1 % voličských hlasů, zatímco nevládní politické subjekty, které by se dostaly do parlamentu, by dosáhly 55,4 %. Tento trend se ve zbytku volebního období ještě zvýraznil. Potvrzovaly to rovněž výsledky průzkumů veřejného mínění, jež zveřejnily agentury těsně před tím, než vstoupilo v platnost čtrnáctidenní volební moratorium. Podle většiny agentur by v té době zvítězila strana SMER (měla získat až 18,5 % voličských hlasů), následovaná HZDS-LS. SMK a SDKÚ by měly zhruba stejnou podporu (kolem 10 %), přičemž by se do parlamentu dostaly ještě ANO (asi 9,0 %) a KDH (více než 8 %). SDKÚ se na třetím místě na základě těchto průzkumů umístila pouze podle výsledků jediné agentury (MARKANT). Ostatní ji uváděly až jako čtvrtou (*Deník SME*, 5. 9. 2002, s. 2; *Deník SME*, 6. 9. 2002, s. 3).

Odhady volebních výsledků vyvolávaly mnoho otázek a řadu pochybností. Jejich jádro spočívalo v představě, že by se mohla k moci dostat opět koalice, v níž by dominantní role patřila HZDS-LS v čele s *V. Mečiarom*. Mnohé přímo děsil scénář, podle něhož by Slovensko znovu vedli politici, kvůli nimž se nestalo členem NATO v první vlně rozšiřování a EU s ním nezhájila předvstupní rozhovory ve stejnou dobu jako s jeho sousedy. Kdyby tato situace nastala, hrozilo nebezpečí, že by se slibně rozvíjející integrační procesy Slovenska opět významně zkomplikovaly. *Proto k nejvýznamnějším důvodům mimořádného zájmu o slovenské parlamentní volby a velkého očekávání jejich výsledků patřily obavy, že by taková situace mohla reálně nastat.*

Volební překvapení

Konec dohadům, spekulacím a také zmíněným obavám učinil reálný volební výsledek. K volebním urnám se ve dnech 20. a 21. 9. 2002 dostavilo 70,07 % všech oprávněných voličů. Již tento údaj byl poměrně značným překvapením. Nenaplnily se zcela ani pesimistické odhady volebních výsledků. Nakonec se faktickým, i když nikoli oficiálním vítězem slovenských parlamentních voleb stal ten, s nímž již téměř nikdo nepočítal, velkou částí společnosti kritizovaný a mnohými i nenáviděný *M. Dzurinda*. Ve sdělovacích prostředcích prezentované zklamání převážné části slovenské společnosti z nenaplnění předstáv spojovaných s jeho první vládou bylo natolik přesvědčivé, že jen málokdo očekával volební výsledek, jenž byl oficiálně vyhlášen dne 23. 9. 2002. O vůli slovenských voličů vypovídá tabulka na s. 101.¹³

Vítězství HZDS-LS ve volbách i přes šrámy, které po odchodu *I. Gašparoviče* utrzilo, až tak velkým překvapením nebylo. Historicky nejslabší výsledek ji však spolu s mizivým koaličním potenciálem jasně odsunul při vytváření vládní koalice na vedlejší kolej. Navíc vyvolal mezi jejími politiky značné napětí, které vedlo k jejímu dalšímu štěpení.

Mnohem větší překvapení vzbudilo druhé místo SDKÚ, které jejímu předsedovi a současně úřadujícímu premiérovi *M. Dzurindovi* zajistilo reálnou šanci sestavit novou vládu. I samotný lídr unie byl tímto úspěchem hodně zaskočen. Přestože SDKÚ předstihla třetí SMER jen o 1,63 procentního bodu, v kontextu s dalšími výsledky parlamentních voleb

Strany a hnutí, které se dostaly do parlamentu

Pořadí	Strana, hnutí	Zisk (v %)	Mandátů	Počet hlasů
1.	HZDS-LS	19,50	36	560 691
2.	SDKÚ	15,09	28	433 953
3.	SMER	13,46	25	387 100
4.	SMK-MKP	11,16	20	321 069
5.	KDH	8,25	15	237 202
6.	ANO	8,01	15	230 309
7.	KSS	6,32	11	181 872

to mělo pro vývoj na Slovensku v budoucím čtyřletém volební období mimořádný význam. Přitom téměř všichni, kteří se o politickou situaci v SR nějakým způsobem zajímali, s jistotou blížící se realitě předpokládali, že v případě, nebude-li *Ficův* SMER vítězem, zcela jistě obsadí alespoň druhou příčku za vítězným HZDS-LS.

Co způsobilo obrovskou diskrepanci mezi obecně vnímaným stavem slovenské společnosti, který tak výrazně poznamenal předvolební prognózy, a reálným volebním výsledkem?

Z řady analýz vyplynulo, že hlavní podíl na úspěchu SDKÚ měla informovanost občanů. Volili ji totiž zejména obyvatelé měst. V urbánním prostředí získala 28,6 % hlasů, zatímco na venkově jen 8,4 %. Nejvíce stoupců začlenění země do evropských a transatlantických struktur bylo vždy mezi dobře informovanými voliči. Ti dali přednost jistotě, opírající se o čtyřleté zkušenosti s kabinetem *M. Dzurindy*, ačkoli pro mnohé z nich nebyla tato volba z osobního hlediska vždycky jednoznačná. Řada občanů volila SDKÚ s velkým sebezapřením, jen aby posílili pozice stran, které garantovaly kontinuitu prointegračního kurzu.¹⁴

Vyplynulo to i z odhadu předvolebního průzkumu veřejného mínění, který ve druhé polovině července 2002 provedla agentura *Polis Slovakia*. Podle ní nejvíce Slováků spojovalo největší šance na vstup Slovenska do NATO a do EU právě se SDKÚ – 45,4 %. Vůči SMER takovou důvěru měla jen necelá polovina – pouze 22,1 % dotázaných (*Národná obroda*, 30. 6. 2002, s. 3). Předseda SĎE *L. Petrák* rovněž přiznal, že i značná část dřívějších voličů SĎE volila v zářijových parlamentních volbách v roce 2002 SDKÚ především proto, aby posílila pravděpodobnost přijetí SR do EU,¹⁵ jelikož se obávali, že v případě obvyklé opce by jejich hlasy propadly. Později se ukázalo, že z hlediska budoucnosti Slovenska měla snaha občanů o posílení pozic prointegračních sil rozhodující význam.

Svou původní podporu *R. Ficovi* v posledních týdnech před volbami asi přehodnotili zejména občané, kteří v něm předtím spatřovali sice určitou záruku pozitivních změn, hlavně ve vnitropolitickém vývoji, ale jež si nebyli zcela jisti jeho proevropskou a prozápadní orientací. Předseda SMER je k přesměrování volební přízně motivoval přehnanou sebejistotou, neskrývanými ambicemi a některými svými výroky, které se týkaly negociačního procesu SR s EU. A rovněž tím, že deklaroval ochotu jednat o sestavení nové vlády v případě potřeby i s HZDS-LS, pokud ji nebude reprezentovat *V. Mečiar*. „*Někteří potenciální voliči se asi zalekli toho, že SMER se po volbách spojí s HZDS, další – že se Slovensko kvůli nám nedostane do EU a do NATO.*“ (*Pravda*, 10. 10. 2002, s. 5.) Tak zdůvodnil nižší počty voličských hlasů, než jaké se podle výsledků mnoha průzkumů veřejného mínění všeobecně očekávaly, volební manažer této strany *F. Flašík*.

M. Dzurinda však zřejmě mnoho nerozhodnutých voličů přesvědčil svou schopností přiznat odpovědnost za některé neúspěchy vlády na vnitropolitické scéně a poměrně

úspěšnou snahou o hledání konsenzuálních východisek z krizových situací, do nichž se v minulosti jeho kabinet občas dostal.

Je nová vládní koalice zárukou kontinuity?

Volební výsledky vyřešily mnoho neznámých, které se předtím v souvislosti s politikou budoucností Slovenska objevovaly. Umožnily vytvořit vládní koalici, která by měla být zárukou kontinuity zahraničněpolitického směřování Slovenska a dokončení reform, které předcházející vláda *M. Dzurindy* nestihla završit. Ačkoli strany středopravé orientace – SDKÚ, SMK, KDH a ANO – po vytvoření vládní koalice disponovaly jen 78 poslaneckými křesly ve 150členném parlamentu a v souhrnu reprezentují vůli pouze 42,51 % občanů, kteří se k volbám dostavili,¹⁶ měly všechny předpoklady, aby vládly úspěšněji než předcházející středolevé seskupení. Jejich programová shoda vyvolávala iluzi, že konflikty z koncepčních důvodů by mezi nimi měly vznikat jen výjimečně. Již první rok jejich spolupráce však ukázal, že ani tato konstelace nezaručovala fungování vládní koalice bez afér, bez občasných krizí a bez ohrožení vlastní existence.

Většina politických komentátorů a politologů hodnotila složení vládní koalice z hlediska zájmů Slovenska jako optimální. Z různých výroků představitelů EU a NATO bylo zřejmé, že by jim nevadil ani kabinet s účastí reprezentantů SMER. Současně ale připouštěli, že jejich podíl na vládní koalici by asi vyvolával ještě větší komplikace.

Parlamentní volby v roce 2002 na Slovensku potvrdily, že většina jeho občanů usiluje o to, aby se stalo součástí demokratické a prosperující části Evropy. Předcházející volby v roce 1998 se nesly plně v duchu hesla: „*Nepřipustit vládu V. Mečiara a prosadit změnu politických poměrů na Slovensku.*“ Ačkoli se to podařilo, obavy, že případný nepříznivý výsledek posledních parlamentních voleb by mohl ještě zkomplikovat další směřování země, nadále přetrvávaly. Přestože by ani v tomto případě zřejmě nenastal zásadní zvrat v jejím politickém směřování, představa možného návratu bývalého premiéra k moci stále ještě znepokojovala proevropsky orientované občany i demokratické politiky, a to nejen na Slovensku. Jelikož realistické varianty povolebního vývoje návrat *V. Mečiara* do premiérského křesla téměř vylučovaly, snaha o jeho izolaci se v posledních parlamentních volbách neprojevovala natolik urgentně. I přesto značná část občanů svým hlasem také v září 2002 dokázala, že chce předejít jakýmkoli důvodům k podobným pochybnostem.

Výsledky posledních parlamentních voleb na Slovensku byly s uspokojením přijaty rovněž v zahraničí. Představitelé EU a NATO se s uznáním vyjadřovali především o jeho voličích. „*Slovenští občané dali najevo, že si přejí co nejdříve vstoupit do Evropské unie*“ (*Deník SME*, 23. 9. 2002, s. 6), konstatoval bezprostředně po zveřejnění volebních výsledků předseda Evropského parlamentu *P. Cox*. Velvyslanec USA na Slovensku *R. Weiser* projevil radost nad tím, že „*velkou část v budoucím parlamentu obsadí strany, které sdílejí stejné hodnoty jako Spojené státy a ostatní spojenci v NATO... Výsledky naznačují obrat Slovenska směrem k hodnotám a vstupu do euroatlantického společenství.*“ (*Deník SME*, 23. 9. 2002, s. 6.)

S nedíplomatickou otevřeností zhodnotil volební výsledek *B. Jackson*, spolupředseda nevládního Výboru Spojených států pro NATO, jenž se o připravenost SR na členství v Severoatlantické alianci mimořádně živě zajímal: „*Je to vynikající výsledek, který odstranil poslední překážku na slovenské cestě do NATO. Je to nepochybně konec pana Mečiara v politice a otevírá dveře pro pokračování centristické koalice. Očekáváme, že vláda bude pokračovat v cestě reform. Pro nás z toho vyplývá, že na summitu v Praze bude do NATO pozvaných sedm zemí.*“¹⁷

PŘEDPOKLADY SLOVENSKA SPLNIT INTEGRAČNÍ CÍLE

Designovaný premiér *M. Dzurinda* týden poté, kdy jej prezident *R. Schuster* pověřil sestavením nové vlády, oznámil, že předsedové SDKÚ, SMK, KDH a ANO se dohodli na

všech nezbytných otázkách budoucí spolupráce v rámci nová vládní koalice. Rychlost, s jakou k tomu došlo, sváděla k představě, že nové vládní seskupení bude pracovat mnohem produktivněji než předešlé. *M. Dzurinda* však hned na počátku varoval před příliš velkým optimismem. Nové vládě doporučil nezbytnou skromnost a pokoru. Její členové by neměli zapomínat, „že nás lidé volili i se sebezapřením“ (*Deník SME*, 5. 10. 2002, s. 1), připomněl, aby nepřímou zdůraznil křehkost mandátu právě vzniklého vládního uskupení a historický význam poslání, jež mělo v příštích letech završit.

Nejvyšší priorita – získat členství v euroatlantických strukturách

Nová vládní koalice se při svém vzniku zavázala dovést „*Slovenskou republiku do NATO, integrovat svou vlast do Evropské unie a garantovat dobrou spolupráci s ostatními zeměmi*“ (*Koaliční dohoda mezi SDKÚ, SMK, KDH a ANO*). Nejen proto stoupeneci vládní koalice a většina slovenských politologů označovali druhý *Dzurindův* kabinet za proreformní a proevropský. Záměry vlády v ekonomické a sociální oblasti deklarované v jejím *Programovém vyhlášení* (PVV) plně odpovídaly hodnotám, na nichž byly postaveny EU a NATO, a představám analytiků OECD, Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Na její programové směřování pozitivně reagoval i kurz slovenské koruny (SKK), která již bezprostředně po zveřejnění výsledků parlamentních voleb výrazně posílila jak vůči americkému dolaru, tak i vůči Euro.¹⁸ Od té doby se její kurz k předvolební úrovni nevrátil. Rovněž ratingové agentury reagovaly na vytvoření nového kabinetu pozitivně.¹⁹

Druhá vláda *M. Dzurindy* plně pochopila, že největší očekávání jak doma, tak i v zahraničí jsou s ní spojována právě v souvislosti s integrací Slovenska do obou institucí. „*Před Slovenskou republikou jsou historické chvíle. Vláda je odhodlána a připravena – ve spolupráci se všemi občany – učinit rozhodující kroky, kterými Slovensko definitivně vstoupí do společenství evropských demokracií a stane se členem EU a NATO. Náš program je plánem, aby Slovensko využilo svou velkou příležitost a zaujalo v evropském společenství důstojné, respektované a zodpovědné postavení.*“ (*Programové vyhlášení vlády Slovenskej republiky*, 2002.)

Z průzkumů veřejného mínění jednoznačně vyplývalo, že Slováci byli ze všech střeďoevropských národů nejvíce přesvědčeni o potřebě vstupu své země do EU. Mimořádně příznivé předpoklady, aby se SR spolu s dalšími devíti kandidátskými zeměmi stala členem EU v roce 2004, konstatovali i autoři *Pravidelnej správy o pripravenosti Slovenskej republiky na členstvo v Európskej únii 2002*: „*S přihlédnutím k pokroku, který Slovensko dosáhlo v období od zveřejnění posudku, k dosažené úrovni harmonizace a k administrativním kapacitám k dnešnímu dni a k dosavadnímu plnění závazků přijatých během jednání bude podle názoru Komise Slovensko schopné převzít povinnosti, vyplývající z členství ve shodě s předpokládaným harmonogramem. V období předcházejícím vstupu musí Slovensko pokračovat v přípravách v souladu se závazky, které přijalo v přístupových jednáních.*“ (*Pravidelná správa o pripravenosti Slovenskej republiky na členstvo v Európskej únii*, 2002, s. 121.) Z programu vlády, ale i z prvních kroků, které při jeho realizaci učinila, jasně vyplývalo, že vyvine nezbytné úsilí potřebné k tomu, aby nadějně rozběhnutý proces integrace Slovenska do EU přivedla zdárně do finále.

Složení vládní koalice poskytovalo záruky, že bude usilovat o to, aby SR po vstupu do EU aktivně přispívala k reformám a opatřením, která budou v přiměřené míře zohledňovat vliv členských států nezávisle na jejich velikosti. Jisté komplikace v tomto směru by mohly způsobit postoje KDH. Jeho ultrakonzervativní kruhy se mohly pod záminkou „*zachování národní identity v kulturně-etických záležitostech*“ (*Programové vyhlášení vlády Slovenskej republiky*, 2002) snažit zablokovat přijetí některých evropských standardů ochrany lidských práv a občanských svobod, které nejsou plně v souladu s koncepcí Vatikánu (např. v otázce antidiskriminačních opatření či interrupcí).

Slovensko, vedené druhou vládou *M. Dzurindy*, splnilo všechny nezbytné podmínky, aby se podílelo na závěrečné fázi příprav k rozšíření EU v květnu 2004. Dne 10. 4. 2003 kabinet schválil *Smlouvu o přistoupení k EU* v plném rozsahu. Přitom odmítl dodatek, který požadovalo KDĽ, jenž měl zaručovat svrchovanost SR ve vztahu k Unii v etických a kulturních otázkách. Přesvědčivý souhlas s přijetím SR do EU vyslovil dne 9. 4. 2003 i Evropský parlament. Slovensko společně s dalšími devíti kandidátskými státy o týden později – 16. dubna – v souladu s usnesením kodaňského summitu z prosince 2002 podepsalo v Aténách *Smlouvu o přistoupení k EU*.

Jeho občané se v referendu 16. a 17. 5. 2003 vyslovili pro vstupu do Evropské unie a rozhodnutí o členství v Unii přesvědčivě potvrdili.²⁰ Poslední zdroj obav, spočívající v pochybnostech, zda se do referendových místností dostaví nadpoloviční většina oprávněných občanů, byl tedy překonán. Předposlední tečku ze slovenské strany v proceduře schvalování členství v EU učinila Národní rada SR dne 1. 7. 2003, když *Smlouvu o přistoupení k EU* přijala velkou převahou hlasů. Ze 150členného parlamentu se této schůze zúčastnilo 140 poslanců, z nichž se 129 vyslovilo pro její přijetí, deset proti a jeden nehlasoval (*Slovenský mesačný spravodaj, júl 2003, s. 5*). Prezident *R. Schuster* ratifikační proces na Slovensku svým podpisem smlouvy dne 26. 8. 2003 ukončil.

Na počátku funkčního období nové vlády se dostalo Slovensku významného ocenění a dodatečné satisfakce. Pražský summit NATO jej 20. 11. 2002 přizval spolu s dalšími šesti státy, aby se připojilo k *Washingtonské smlouvě*. Tím se splnil základní předpoklad k dosažení i druhé ze strategických zahraničněpolitických priorit nové vlády *M. Dzurindy*.

Představitelé stávajících členských států Severoatlantické aliance měli dost příležitostí, aby se o schopnosti Slovenska čestně se vypořádat se závazky, vyplývajícími z budoucího členství, dostatečně přesvědčili. Jednou z nich byla úroveň příprav na přijetí do NATO, na niž se koncem uplynulého funkčního období dostalo. Další možnost představovalo zaměření a stav realizace projektů v rámci reformy ozbrojených sil SR. Impozantním argumentem byla i intenzita zapojení jejich příslušníků do různých mírových misí. Proto se Slovenskem podepsali dne 26. 3. 2003 v Bruselu přístupovou smlouvu bez jakýchkoli komplikací.

Vizitka, o níž se zasloužila předcházející vláda, společně s aktivitami, které realizoval, nebo předpokládá uskutečnit již nový kabinet, nepochybně přispěje k tomu, že se zákonodárci členských států NATO pozitivně rozhodnou o definitivním přijetí Slovenska do Severoatlantické aliance. Potvrzuje to dosavadní průběh ratifikačního procesu a především jednomyslný souhlas amerického Senátu s rozšířením NATO.²¹ Většina poslanců Národní rady se vstupem SR do NATO souhlasila již 9. 4. 2003, pro její připojení se k *Washingtonské smlouvě* hlasovalo ze 136 přítomných 124 poslanců (*Právo, 11. 4. 2003, s. 9*).

Tato skutečnost a podpis hlavy státu na přístupovém protokolu, kterým jej 15. 4. 2003 ratifikoval (*Deník SME, 16. 4. 2003, s. 2*), jsou téměř nezpochybnitelnou zárukou, že se SR stane na summitu Severoatlantické aliance 28.–29. 6. 2004 v Istanbulu i jejím plnohodnotným členem. Dobré jméno v očích odpovědných funkcionářů a politických představitelů jejích členských států si získala především tím, že se v souladu se svými lidskými a materiálními možnostmi zapojila do mírových operací NATO jak na Balkáně, tak i v Afghánistánu, ač jejím členem ještě nebyla.

Z koncepčního hlediska lze očekávat, že nový kabinet *M. Dzurindy* bude podporovat „zapojení Slovenska do budování evropského bezpečnostního pilíře – evropské politiky bezpečnosti a obrany Evropské unie“ (*Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, 2002*). Vzhledem k politické orientaci většiny jeho členů odpovědných za realizaci zahraniční a obranné politiky bude SR v tomto směru častěji a důsledněji podporovat stanoviska USA a Velké Británie než postoje Francie a Německa. Potvrdila to též prohlášení jak prezidenta *R. Schustera*, tak i premiéra *M. Dzurindy* a ministra zahraničních věcí *E. Kukana*, jimiž se plně ztotožnili s postupem USA při likvidaci hrozeb, vyvolaných iráckým režimem *Saddáma Husajna*.

INTEGRAČNÍ ÚSILÍ SLOVENSKA JIŽ ZŘEJMĚ NEOHROZÍ ANI VNITROPOLITICKÉ PROBLÉMY

Koncem roku 2003 stálo před politiky Slovenska ještě několik naléhavých úkolů, které měli splnit předtím, než se jejich země stane plnohodnotným členem EU a NATO. Přestože oba kabinetů *M. Dzurindy* realizovaly řadu pozitivních opatření k ochraně menšinových práv, a to i ve vztahu k Romům, mnohé problémy, týkající se zejména romského etnika, zůstaly nedořešeny. Slovensko bude muset v tomto směru i po vstupu do EU vynaložit mnohem více úsilí a finančních prostředků a projevit podstatně větší důslednost a odhodlání, aby zvolenou strategií zrovnoprávnění romského etnika úspěšně prosadilo do života.

Terčem kritiky ze strany EU byly rovněž nedostatečné administrativní a justiční kapacity SR. Tento handicap je hlavní příčinou zdlouhavosti soudních procesů a již dnes limituje využívání finančních prostředků poskytovaných z fondů EU. „Zvláště velkou pozornost bude nutné věnovat strukturám, které jsou nevyhnutelné pro implementaci *acquis*, jež budou aplikovatelné až v době vstupu Slovenska do EU, a to pokud jde o spolehlivou a účinnou správu finančních zdrojů Evropského společenství.“ (*Strategický dokument o rozšíření Evropské unie*, 2002, s. 75–76.) Tato kritika nezůstala bez odezvy. Komisař EU *M. Barnier* mohl za rok, počátkem října 2003, konstatovat, že se SR podařilo zaostávání v tomto směru překonat. Místopředseda vlády pro evropskou integraci *P. Csáky* dokonce sebevědomě prohlásil: „*Máme šanci, abychom byli i na konci roku mezi nejlepšími.*“ (*Deník SME*, 8. 10. 2003, s. 5.)

Přestože *Celková hodnotící zpráva o stavu připravenosti kandidátských zemí k přistoupení*, kterou Evropská komise zveřejnila dne 4. 11. 2003, nakonec odpovědnému členu vlády SR zcela za pravdu nedala, Slovensko své závazky v rámci přípravy na vstup do EU splnilo vcelku dobře. Řečeno sportovní terminologií, umístilo se ve středu pole kandidátských zemí – těsně za nejlepšími a v čele méně úspěšných. Komise jej v 99 sektorech ze 140, které tvořily obsah 29 přístupových kapitol, hodnotila příznivě, v 37 sektorech má podle ní ještě dílčí nedostatky, které může do konečného termínu vstupu odstranit.

Komise však Slovensko současně důrazně upozornila, že „*musí, chce-li do přistoupení splnit všechny požadavky a závazky, neodkladně přijmout rozhodující opatření ve dvou kapitolách *acquis*, v nichž čtyři oblasti vyvolávají vážné pochybnosti*“ (*Umfassender Monitoring...*, s. 53). Jde o kapitoly hospodářská soutěž (nedodržení limitů výroby oceli) a zemědělství (zpožděné přípravy na vybudování platební agentury, zavádění integrovaného správního a kontrolního systému pro poskytování veřejných plateb a modernizace potravinářských podniků s cílem zlepšit dodržování hygienických předpisů).

Závěrečné přípravy na vstup SR do NATO probíhaly plně v souladu s harmonogramem a podle dohodnutých pravidel. Vedení rezortu obrany a ozbrojených sil vytvářelo všechny nezbytné předpoklady, aby SR plnila závazky, vyplývající z členství v Severoatlantické alianci, bezesbýtku. V průběhu prvního roku působení nové vládní koalice se však vztahy mezi jejími členy natolik zkomplikovaly, že vyvolávaly obavy, aby vnitrokoaliční spory neohrozily ratifikaci přístupové smlouvy.

Jak funkcionáři NATO, tak i EU slovenské politiky často upozorňovali na rizika, která pro jejich zemi vyplývala z rozsáhlé korupce. Na jedné straně oceňovali opatření, která vláda, justiční orgány a instituce, zabývající se bojem s kriminalitou, v tomto směru dosud přijaly. Na druhé straně je současně vyzývali, aby zápas s tímto nebezpečným společenským fenoménem dále zintenzivnili. Oprávněnost varování tohoto druhu se potvrdila již v prvních měsících vládnutí druhého *Dzurindova* kabinetu. I když se střety mezi koaličními partnery jevíly nezasvěceným pozorovatelům jako spor o duchovní hodnoty či o jiné otázky morálky, na jejich pozadí se často odvíjel zápas různých hospodářských skupin o vliv na jednotlivé politické subjekty, nežádka evokující podezření z korupčního jednání či z klientelistických vztahů.

Představitelé NATO rovněž připomínali, že SR by měla během ratifikačního procesu odstranit všechny příčiny různých výhrad, týkajících se ochrany utajovaných skutečností.

Politický vývoj na Slovensku v prvním roce druhé vlády *M. Dzurindy* potvrdil, že právě tato oblast patřila k nejproblémovějším. Podstata komplikací nespočívala v samotné ochraně utajovaných skutečností, ale ve vztazích mezi tajnými službami. O napětí mezi vedením *Slovenskej informačnej služby* (SIS) a *Národného bezpečnostného úradu* (NBÚ) se vědělo již dříve. Avšak v míře, která vyvolávala dojem, že obě instituce překračují Ústavou stanovené kompetence, se projevilo až poté, když premiér *M. Dzurinda* počátkem srpna 2003 veřejně prohlásil, že existuje nějaká „skupinka“, která měla vyvíjet činnost směřující k poškozování SIS, SDKÚ a státu jako takového (*Deník SME*, 6. 8. 2003, s. 2). Bezprostředně poté se veřejnost dozvěděla, že jedním z jejích aktérů by měl být i ředitel NBÚ *J. Mojžiš*.

Předseda vlády pod tlakem sdělovacích prostředků a parlamentních výborů otevřeně přiznal, že vůči tomuto funkcionáři ztratil důvěru a rozhodl se prosadit jeho odvolání. *J. Mojžiš* hledal oporu u představitelů významných členských států NATO, především u velvyslanců Velké Británie a USA na Slovensku. Premiér však ani potom, když oba veřejně ocenili práci ředitele NBÚ, své rozhodnutí nezměnil a dne 10. 9. 2003 vládě navrhl, aby *J. Mojžiše* z této funkce odvolala. Většina ministrů však napoprvé jeho požadavek nepodpořila, přičemž se hlasování zdržel i místopředseda SDKÚ a ministr obrany *I. Šimko* (*Národná obroda*, 11. 9. 2003, s. 1, 2 a 6). Prezidium SDKÚ vzápětí rozhodlo, aby byl obou funkcí zbaven. Prezident *R. Schuster* jej skutečně 24. 9. 2003 na návrh premiéra z funkce ministra obrany odvolal.

Události, týkající se dvou významných funkcionářů, jež nesli klíčovou odpovědnost za realizaci závěrečných příprav na přijetí Slovenska do Severoatlantické aliance, začaly znepokojovat též její funkcionáře. Premiér *M. Dzurinda* již den po neúspěšném odvolání *J. Mojžiše* vysvětloval důvody svých rozhodnutí jak generálnímu tajemníkovi NATO *G. Robertsonovi*, tak i velvyslanci USA na Slovensku *R. Weiserovi* (*Národná obroda*, 13. 9. 2003, s. 1–2). Ani tyto rozhovory jej však neodradily od dalšího pokusu odstranit *J. Mojžiše* z vedení NBÚ. Úspěšně jej uskutečnil dne 2. 10. 2003 (*Pravda*, 3. 10. 2003, s. 1–2). O několik dnů později – 10. 10. 2003 – prezident SR *R. Schuster* jmenoval nového ministra obrany, kterým se stal *J. Liška*, jenž byl předtím primátorem Trenčína (*Nový deň*, 11. 10. 2003, s. 2).

Ačkoli někteří komentátoři i politici (mezi nimi též prezident *R. Schuster*) označovali uvedené personální změny a okolnosti, které je doprovázely, za negativní signál vyslaný členským státům NATO v důležité fázi ratifikačního procesu, premiér a další členové vlády ujišťovali, že vnitropolitické problémy nijak neohroží definitivní přijetí Slovenska do Severoatlantické aliance. Ministr zahraničních věcí *E. Kukan* obavy podobného druhu odmítl slovy: „*Já bych to řekl takto. NBÚ byl ze strany NATO hodnocen kladně. Nevím, proč někoho může napadnout, že když nebude ředitelem pan Mojžiš, že se to může změnit... Ten úřad fungoval dobře, vše bylo v pořádku. A když se vymění osoba, proč jsou nějaká znepokojení, nebo obavy? Tomu nerozumím a myslím, že to bude fungovat minimálně tak dobře, jak to fungovalo dosud.*“²²

Rovněž představitelé NATO a některých členských států tvrdili, že problémy, které souvisely s odvoláním *J. Mojžiše* z funkce ředitele NBÚ, pozici Slovenska jako kandidátské země na členství v Severoatlantické alianci nijak významněji neoslabil. Slovenský velvyslanec v USA *R. Káčer* informoval, že američtí představitelé věnovali politickému vývoji v prvním roce vlády *M. Dzurindy* náležitou pozornost, ale uvedená kauza jejich vztah k tomuto kabinetu nijak nenarušila. „*Já jsem se u nich setkal v první řadě s výrazem velké důvěry v tuto vládu a s absolutním oceněním politiky slovenské vlády, kvality koalice, ale i nové kvality opozičně-koaličních vztahů a celkového politického klimatu na Slovensku,*“²³ charakterizoval postoje amerických představitelů k politickému vývoji na Slovensku jeho velvyslanec v USA *R. Káčer*. Současně ujistil, že žádný členský stát neprojevil nejmenší snahu ratifikační proces přijetí nových členských států nějakým způsobem zablokovat.²⁴

Postupná stabilizace vztahů uvnitř vládní koalice a všeobecné odhodlání většiny politiků pokračovat v nastoupeném kurzu reformem nejen v ozbrojených silách, ale i v dalších oblastech společenského života na Slovensku vytvářely předpoklady pro zachování mezinárodního postavení země a pro zvyšování důvěryhodnosti jejích funkcionářů ve strukturách NATO.

Úroveň současné fáze začleňování Slovenska do evropských a transatlantických struktur je zárukou, že se tento proces bez velkých komplikací a bez vzniku nových obav již úspěšně zakončí. Je pravdou, že současný vnitropolitický vývoj a poměr sil, který se vytvořil po posledních parlamentních volbách v roce 2002, zcela nezaručují naprostou a spolehlivou stabilitu slovenské politické scény. Avšak ani případná změna vlády či předčasné volby nemohou zabránit tomu, aby se SR spolu s ostatními účastníky visegrádské spolupráce v první polovině roku 2004 plnohodnotně integrovala do evropských politickoekonomických a euroatlantických vojenskobezpečnostních struktur.

¹ V plastické podobě a do vyčerpávajících podrobností se touto problematikou zabývají zejména autoři Súhrnných správ o stave spoločnosti – ročenek Slovensko (v roku ...) –, které pravidelně od roku 1996 vydává Inštitút pre verejné otázky (IVO). Pouze první – Slovensko 1995 –, která byla svým způsobem reakcí na situaci, vytvořenou po parlamentních volbách v roce 1994, vydala bratislavská Nadácia Sándora Máraiho. Na některé aspekty vnitropolitické situace SR před rokem 1998 i po něm jsem se ve svých dřívějších publikacích zaměřil také já sám.

² Tato kapitola je výsledkem snahy o zobecnění závěrů z analýz konkrétních jevů na slovenské politické scéně z období 1994–2002. Vzhledem k rozsahu statí a k jejímu zaměření jsou jednotlivé teze uváděny bez ilustračních příkladů. Analýzou různých aspektů vnitropolitického života a mezinárodních vztahů SR se soustavně zabývám od roku 1994 a výstupy z této činnosti publikuji jednak v periodikách Ústavu mezinárodních vztahů, jednak ve studijních sešitech, které jsou k dispozici na tomto pracovišti, jakož i v Mezinárodních otázkách Slovenského inštitútu mezinárodních štúdií. Komplexnější aktuální pohled na vnitropolitický vývoj Slovenska z tohoto hlediska poskytuje práce Co se vládě M. Dzurindy podařilo vyřešit a co zcela dokonale nezvládla (rekapitulace výsledků slovenského kabinetu, který vzešel z parlamentních voleb v roce 1998). Studijní sešity, 4/2003. ÚMV: Praha, 2003, s. 45.

³ Oficiální názvy stran a hnutí, jejichž zkratky se vyskytují v této práci: HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko, později transformované na HZDS-LS – Hnutie za demokratické Slovensko – Ludová strana; SDK – Slovenská demokratická koalícia (volební strana, která se postupně rozpadla a před parlamentními volbami v roce 2002 zanikla); SDKÚ – Slovenská demokratická a kresťanská únia; SMER – SMĚR; SMK-MKP – Strana maďarskej koalície – Magyar Koalíció Pártja; KDH – Kresťanskodemokratické hnutie; ANO – Aliancia nového občana; KSS – Komunistická strana Slovenska; SDL – Strana demokratickej ľavice; SNS – Slovenská národná strana; DS – Demokratická strana; DÚ – Demokratická únia; ZRS – Združenie robotníkov Slovenska.

⁴ Jednoznačným potvrzením této teze bylo např. schvalování základních doktrinárních dokumentů, týkajících se slovenské bezpečnostní politiky, a hlasování parlamentu o přístupových smlouvách s EU a s NATO.

⁵ Nejvýraznějším potvrzením strategického zájmu České republiky, Maďarska a Polska o integraci Slovenska do stejných struktur, jejichž členy byly nebo měly být tyto státy, bylo Budapeštské prohlášení předsedů jejich vlád, kteří se 21. 10. 1998 v maďarské metropoli opět přihlásili k Visegrádské deklaraci z 15. 2. 1991 a v němž tento zájem jednoznačně deklarovali.

⁶ SR zaznamenala v roce 2000 do té doby historicky nejvyšší příliv přímých zahraničních investic, kdy jejich výše – 2,032 mld. \$ – překročila souhrnnou hodnotu zahraničních kapitálových vstupů do slovenské ekonomiky za předcházejících devět let. V roce 2002 byl tento rekord opět překonán a Slovensko získalo 3,965 mld. \$ přímých zahraničních investic. Většinu z nich však představovaly platby za nákup akcií v privatizovaných podnicích. (Viz Slovenský mesačný spravodaj, apríl 2003.)

⁷ Statistické údaje Štátneho štatistického úradu SR jsou vesměs převzaty z příslušných čísel Slovenského mesačného spravodaja, který vydává M.E.S.A. 10, Bratislava.

⁸ Viz poznámka 6.

⁹ www.slobodka.org/dailyarchive/2003/05/da030505.asp

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Vlastní archiv autora.

¹² Agentura MVK, jejíž průzkumy veřejného mínění jsou na Slovensku považovány za relativně nejspolehlivější, ještě necelé tři týdny před konáním parlamentních voleb vypočítala, že v případě výrazně vyšší účasti občanů (kolem 80 %) by strana SMER dostala 19,2 % hlasů, zatímco HZDS-LS jen 16,8 %, SMK a SDKÚ by získaly podporu 9,9 % zúčastněných voličů, ANO – 9,3 % a KDH – 7,9 %. Kdyby se voleb zúčastnilo méně než 60 % voličů, do parlamentu by se dostalo sedm politických subjektů. HZDS-LS by přitom bylo první s 20,2 % hlasů a strana SMER by dostala pouze 16,8 %, SMK – 11,6 %, SDKÚ – 11,1 %, KDH – 8,3 % a ANO – 6,8 %. Sedmou parlamentní stranou by se stala KSS s 5,7 %. (Viz Národná obroda, 5. 9. 2002, s. 3.)

- ¹³ Tabulka byla sestavena dle: www.statistics.sk/cgi-bin/toASCII/volby2002/webdata/home.htm
- ¹⁴ Nějaké procento navíc zřejmě získala i v důsledku odstoupení DS z voleb krátce před jejich konáním ve prospěch SDKÚ.
- ¹⁵ Viz interview, které 21. 1. 2003 s L. Petrákem (v té době pověřeným předsedou SDL) uskutečnili členové výzkumného týmu mezinárodního projektu Policy Transfer and Programmatic Change in the Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe. (Vedoucí projektu prof. William E. Paterson, Institute for German Studies, University of Birmingham, 2003–2004.)
- ¹⁶ Parlamentní opozice získala od občanů, kteří se voleb zúčastnili, celkem 39,28 % a strany, které se do parlamentu nedostaly, téměř pětinu hlasů (přesně 18,09 %). (Viz www.statistics.sk/cgi-bin/toASCII/volby2002/webdata/slov/tab/tab3.htm)
- ¹⁷ www.slobodka.org/dailyarchive/2002/09/da020922.asp
- ¹⁸ Kurz SKK byl 17. 9. 2002 vůči USD 44,592/1 a vůči EUR 43,225/1, zatímco 24. 9. 2002 již dosahoval hodnoty 43,286/1 USD a 42,648/1 EUR. (Viz Národní obroda, 24. 9. 2002, s. 17.) V době dokončování rukopisu této stati platil podle NBS k 25. 10. 2003 následující kurz SKK: 34,987/1 USD a 41,332/1 EUR. (Viz Národní obroda, 24. 10. 2003, s. 9.)
- ¹⁹ Agentura Moody's zvýšila rating dlouhodobých závazků z Baa3 na A3 v listopadu 2002. (Viz Národní obroda, 13. 11. 2002, s. 16.) Agentura Standard & Poor's upravila své hodnocení na BBB v prosinci 2002. (Viz Deník SME, 20. 12. 2002, s. 1.)
- ²⁰ Referenda o vstupu SR do EU se 16. a 17. 5. 2003 zúčastnilo 2 176 990 občanů, což představovalo 52,15 % z počtu občanů zapsaných v seznamech pro hlasování. Z nich 92,46 % hlasovalo pro vstup SR do EU, 6,2 % bylo proti a 1,33 % hlasů bylo neplatných. (Viz www.statistics.sk/ref2003/webdata/sk/menu.htm)
- ²¹ Americký Senát oficiálně schválil rozšíření Severoatlantické aliance o sedm nových zemí střední a východní Evropy dne 8. 5. 2003. (Viz Národní obroda, 9. 5. 2003, s. 1.)
- ²² www.slobodka.org/programs/dompolitika/2003/10/20031021151350.asp
- ²³ www.slobodka.org/programs/dompolitika/2003/10/20031009181435.asp
- ²⁴ Ratifikační proces přijetí sedmi nových členů NATO proběhl v době dokončování této práce již v jedenácti státech, v tom čase jej neukončilo ještě osm zemí.

Literatura

- Bútorá, M. – Hunčík, P. (eds., 1996): Slovensko 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho, 1996.
- Deník SME, ročník 10, číslo 206 (Bratislava, 5. 9. 2002).
- Deník SME, ročník 10, číslo 207 (Bratislava, 6. 9. 2002).
- Deník SME, ročník 10, číslo 221 (Bratislava, 23. 9. 2002).
- Deník SME, ročník 10, číslo 232 (Bratislava, 5. 10. 2002).
- Deník SME, ročník 10, číslo 296 (Bratislava, 20. 12. 2002).
- Deník SME, ročník 11, číslo 89 (Bratislava, 16. 4. 2003).
- Deník SME, ročník 11, číslo 180 (Bratislava, 6. 8. 2003).
- Deník SME, ročník 11, číslo 231 (Bratislava, 8. 10. 2003).
- Dokumenty Siedmeho zjazdu Strany demokratickej ľavice. Trnava, 17. 11. 2001.
- Gyárfášová, O. – Krivý, V. – Velšic, M. et. al. (2001): Krajina v pohybe. Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku. Bratislava: IVO, 2001.
- Koaličná dohoda medzi SDKÚ, SMK, KDH a ANO, www.sdkuonline.sk
- Marušiak, J. – Duleba, A. – Bates–Melišová, Z. (2002): Zahraničná politika SR: hlavné trendy, dvojstranné vzťahy, regionálna spolupráca. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I. Bratislava: IVO, 2002.
- Marušiak, J. – Duleba, A. – Melišová–Bates, Z. – Lukáč, P. (2001): Zahraničná politika SR: hlavné trendy, dvojstranné vzťahy, visegrádska spolupráca, regionálne iniciatívy. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: IVO, 2001.
- Mezinárodní vzťahy, ročník 37, číslo 2 (2002).
- Míkloš, I., podpredseda vlády pre ekonomiku (2001): Vývoj slovenskej ekonomiky od nástupu vlády 30. októbra 1998. Bratislava, březen 2001.
- Národní obroda, ročník XI, číslo 289 (Bratislava, 15. 12. 2000).
- Národní obroda, ročník XII, číslo 66 (Bratislava, 20. 3. 2001).
- Národní obroda, ročník XIII, číslo 175 (Bratislava, 30. 6. 2002).
- Národní obroda, ročník XIII, číslo 200 (Bratislava, 28. 8. 2002).
- Národní obroda, ročník XIII, číslo 206 (Bratislava, 5. 9. 2002).
- Národní obroda, ročník XIII, číslo 222 (Bratislava, 24. 9. 2002).
- Národní obroda, ročník XIII, číslo 264 (Bratislava, 13. 11. 2002).
- Národní obroda, ročník XIV, číslo 105 (Bratislava, 9. 5. 2003).
- Národní obroda, ročník XIV, číslo 209 (Bratislava, 11. 9. 2003).
- Národní obroda, ročník XIV, číslo 211 (Bratislava, 13. 9. 2003).
- Národní obroda, ročník XIV, číslo 245 (Bratislava, 24. 10. 2003).

- Návrh Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky (1998). Národná obroda, ročník IX, číslo 269 (Bratislava, 20. 11. 1998), príloha DOKUMENT.
- Nový deň, ročník V, číslo 234 (Bratislava, 11. 10. 2003).
- Perspectives, Vol. 14, Summer 2000 (Prague, 2000).
- Pravda, ročník XII, číslo 175 (Bratislava, 30. 7. 2002).
- Pravda, ročník XII, číslo 236 (Bratislava, 10. 10. 2002).
- Pravda, ročník XIII, číslo 227 (Bratislava, 3. 10. 2003).
- Pravidelná správa o pripravenosti Slovenskej republiky na členstvo v Európskej únii 2002, 9. októbra 2002, www.vlada.gov.sk/linky_zoznam_dokumenty
- Právo, ročník 13, číslo 86 (Praha, 11. 4. 2003).
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, november 2002, www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0
- Slovenský mesačný spravodaj, apríl 2003, M.E.S.A. 10, Bratislava, 2003. Vybrané ekonomické ukazovatele Slovenskej republiky.
- Slovenský mesačný spravodaj, február 2003, M.E.S.A. 10, Bratislava, 2003. Vybrané ekonomické ukazovatele Slovenskej republiky.
- Slovenský mesačný spravodaj, január 2003, M.E.S.A. 10, Bratislava, 2003.
- Slovenský mesačný spravodaj, júl 2003, M.E.S.A. 10, Bratislava, 2003.
- Slovenský mesačný spravodaj, marec 2003, M.E.S.A. 10, Bratislava 2003.
- Strategický dokument o rozširovaní Európskej únie (2002). Správa Európskej komisie o pokroku jednotlivých kandidátskych krajín v príprave na vstup do EÚ, október 2002, www.vlada.gov.sk/linky_zoznam_dokumenty
- Svetová banka: Stratégia pomoci Slovensku, www.government.gov.sk/miklos/CAS_def-sk.doc
- Štátny rozpočet Slovenskej republiky v roku 2002. Ministerstvo financií SR, máj 2002, www.finance.gov.sk
- Umfassender Monitoring – Bericht der Europäischen Kommission über den Stand der Beitrittsvorbereitungen der Tschechischen Republik, Estlands, Zyperns, Lettlands, Litauens, Ungarns, Maltas, Polens, Sloweniens und der Slowakei, www.europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/summary_paper2003_full_de.pdf